

¡BOMBA!

¡Caray con estos señores!
Hay que ver aprobaciones;
ya nos urgen vacaciones,
pero de legisladores

k'uintsil

Edición de fin de semana, del viernes 4 al domingo 6 de noviembre de 2022

CAMPECHE · YUCATÁN · QUINTANA ROO · AÑO 8 · NÚMERO 1859 · www.lajornadamaya.mx

PIK

IK'EL SAJBE'ENTSIL TI'AL WÍINIK

Pike' (*Triatoma infestans*) juntúul ik'el jach k'aanan ti'al yantal kéet kuxtal yóok'ol kaab, chéen ba'axe' sajbensil ti'al wíinik, tumen ku tsa'aysik u k'oja'anil chaagas.

Cristóbal Carrión, máax jo'olbesik pláanetario Sayab tu méek'tankaajil Playa del Carmen, tu ya'alaj pike' -je'el bix tuláakal u ch'i'ibal le ik'ela'- yaan u chowak ni' (óoli' je'ex u ti'al éelefante) ti'al u tséentikubáaj. Tu ya'alaj xane', ma' tuláakal ik'elo'ob sajbe'entsil ti'al wíinik, tumen yaane' mix tech u náats'al ti'.

Suuk u kajtalo'ob tu'ux umeedóo yéetel k'áax xane' uts tu yich ti'al u yantal, ba'ale' beyxan ku ta'akikubáajo'ob tu'ux yaan che'ob wa sojol.

Ya'abach juntéenake' kéen náats'ak ti' wíinike' ku kaxtik u chi', u ni' wa u yich tumen ku ku yu'ubik u book diooxidóo de káarbono; ku yu'uba'al u chi'ibal kéen u jup u ni'ob ti'al u ts'u'uts'iko'ob k'i'ik'el.

U chi'ibale' ma' yaji', kex je'el u xáantal tak 15 minutóos táan u jaantik u k'i'ik'el máak, ts'óokole' mix táan u yu'ubal.

"U talamile' ku taal timen pike' ku ta', ts'óokole' ichil u ta'e' yaan trypanosoma cruzi, k'aak'as ba'al je'el u yokol tu k'i'ik'el máak kéen chi'ibanak pik, yéetel tumen kéen ts'óokok wíinike' ku la'achtik", tu ya'alaj Cristóbal Carrión.

Tu tsolaj u k'oja'anil chagase' ku tsa'ayal tumen le mejen k'aasil ba'alóobo' ku k'uchul tak tu k'i'ik'el máak, ts'óokole' ku multik tak tu muuskulosil u puksi'ik'al wíinik, tu choochel, tu koolon, yéetel tak tu puksi'ik'al, beyxan tu'ux ku meyajta'al u yo'och máak, le beetik ku lúubsik u muuk' máax ti' tsaayal.

MIGUEL AMÉNDOLA

OOCHEL FEDARO TRIATOMA